

K otázce správného pojmenování *Crataegus oxyacantha* L.

Zur Frage der richtigen Benennung von *Crataegus oxyacantha* L.

Anežka Hrabětová-Uhrová

HRABĚTOVÁ-UHROVÁ A. (1974): K otázce správného pojmenování *Crataegus oxyacantha* L. [Zur Frage der richtigen Benennung von *Crataegus oxyacantha* L.] Preslia, Praha, 46 : 230—233.

In der Flora Europaea (1968) führt J. FRANCO für *C. oxyacantha* L. die Benennung *Crataegus laevigata* (POIRET) DC. ein, da er *C. oxyacantha* als nomen ambiguum betrachtet. Das neue Binom ist kaum berechtigt.

Lehrstuhl für Pflanzenbiologie, Abteilung für systematische Botanik und Geobotanik der Universität J. E. Purkyně, Kotlířská 2, 61137 Brno, Tschechoslowakei.

Závažným úkolem studia hlohů — *Crataegus* L. — je zjistit, jaké jméno přísluší jednomu ze základních druhů, který je běžně označován jménem *Crataegus oxyacantha* L. em. JACQ., avšak některými současnými autory i jmény *C. oxyacanthoides* THUILL. nebo spíše *C. laevigata* (POIRET) DC.

Ve svých příspěvcích o hlozích i ve shrnujících statích (HRABĚTOVÁ-UHROVÁ 1969, 1973) používám pro hloh obecný jméno dosud vžitě zejména ve střední Evropě, *Crataegus oxyacantha* L. em. JACQ.

Linnéovský binom *Crataegus oxyacantha* L. v sobě zřejmě původně zahrnoval jak dvoupestíkový, tak i jednopestíkový hloh. Tyto dva druhy hlohů rozlišil jako samostatné druhy teprve JACQUIN (1775 : 50). Hloh jednopestíkový popsal jako nový druh *Crataegus monogyna* JACQ. a pro dvoupestíkový volil jméno *Crataegus oxyacantha* L. ve zúženém a zpřesněném smyslu. Tato emendace původně širokého Linnéova druhu *C. oxyacantha* L. se stala základem pro pozdější, téměř universální použití jména *C. oxyacantha* L. em. JACQ. pro dvoupestíkový hloh. Nieméně Jacquinovo pojetí představuje proti dnešním názorům koncepci širokých druhů — linnéonů. Jacquinovo pojetí přijal též WILLDENOW (1797) pro nové vydání Linnéových *Species plantarum*, které sám přepracoval. Popisuje pak *C. oxyacantha* ve skupině *Digynia* takto: „*C. foliis obtusis sub-(bi-sp. I) trifidis serratis glabris, floribus digynis, pedunculis calycibus subglabriusculis calycinis segmentis lanceolatis acutis. W. C. foliis obtusis subtrifidis serratis. Hort. cliff. 188. Fl. suec. 399, 434. etc.*“

THUILLIER (1799) uvádí vedle *C. oxyacantha* L.: „*C. foliis obtusis subtrifidis serratis*“ ještě druh *C. oxyacanthoides*: „*C. spinosa glaberrima, foliis subrotundo-ovalibus, basi acutis; breviter 3 vel 5 lobis; lobis rotundatis*“.

Binom *C. oxyacanthoides* THUILL. ve smyslu *C. oxyacantha* L. přijali jen někteří západoevropští botanici (např. COSTE 1903, CLAPHAM et al. 1958). Jinak najdeme většinou *C. oxyacanthoides* THUILL. v synonymice druhu *C. oxyacantha* L. nebo jemu podřízených taxonů (DE CANDOLLE 1825, LOISELEUR-DESLONGCHAMPS 1828, MUTEL 1830, BONNIER 1911, ROUY et CAMUS 1901, ASCHERSON et GRAEBNER 1906—1910, SCHNEIDER 1906).

FRANCO (1968) zavádí však ve Flora Europaea jiný, dosud neužívaný binom *Crataegus laevigata* (POIRET) DC. Prodr. 2 : 630 (1825), syn. *C. oxyacanthoides* THUILL., *C. oxyacantha* auct.

Jméno *C. laevigata* (POIRET) DC. uvádí a zdůvodňuje FRANCO (1967) takto:

“*Crataegus laevigata* (POIRET) DC. Prodr. 2 : 630 (1825)

Syn.: *C. oxyacantha* L. Sp. Pl. 477 (1753) pro parte et auct. plurim. nomen ambiguum

Mespilus laevigata POIRET in LAM. Encycl. Méth. Bot. 4 : 438 (1798)

Crataegus oxyacanthoides THUILL. Fl. env. Paris ed. 2, 245 (1799).

The name *Crataegus oxyacantha* L. was rejected as a nomen ambiguum and has been replaced in recent literature by the name *C. oxyacanthoides* THUILL. However, J. E. DANDY has confirmed my suggestion that this binomial is antedated by the name *Mespilus laevigata* POIRET. This name is based on another type, but obviously belongs to the same species, so the combination *C. laevigata* (POIRET) DC. becomes the correct name for this species”.

FRANCO, jak vyplývá z citací ve Flora Europaea (p. 74—75), kde zpracoval hlohy, zamítá jméno *Crataegus oxyacantha* L. proto, že je ochoten vysvětlit původní Linnéovo pojetí tohoto druhu jako identické spíše s některým jednopestíkovým hlohem. Cituje totiž u *C. monogyna* JACQ. jméno *C. oxyacantha* L. jako přímé synonymum, kdežto u *C. laevigata* (POIRET) DC. je cituje pouze jako synonymum ve smyslu některých autorů — „auct.“. Jméno *C. oxyacantha* L. označuje jako „nomen ambiguum“, což není úplně správné, protože toto jméno není dnes přijímáno současně pro různé druhy a není tedy příčinou trvalých nejasností. FRANCO má na mysli spíše potenciální „nomen ambiguum“, které by zmatky mohlo působit někdy v budoucnu.

U DE CANDOLLEA (1825 : 630) mezi „species non satis notae“ čteme:

“*C. laevigata*, foliis cuneatis dentatis apice trilobatis utrinque glaberrimis, corymbis subumbellatis, cal. lobis obtusis reflexis, fructibus glabris dispermis. ♀ in Vogesis. — *Mespilus laevigata* POIR. l. c.”

Původní diagnóza a popis Poiretovy *C. laevigata* je v Lamarekově Encyklopedii (LAMARCK 1797 : 439):

„Neffier lustré; *Mespilus laevigata*. *Mespilus* foliis dentatis, apice trilobatis; calyce fructuque glabro disperso. (N.).

Cette espèce se distingue par ses feuilles glabres, presque entières, & par ses beaux bouquets de fleurs. Ses tiges sont droites, revêtues d'une écorce rude, sillonnée, d'un noir cendré, ornées de quelques épines courtes, noires, larges à leur base, & très-dures. Les feuilles naissent d'abord par paquets; elles sont ensuite alternes, pétiolées, entières, lisses & glabres tant en-dessus qu'en dessous, divisées ordinairement en trois lobes obtus à leur sommet, cuneiformes à leur base, finement dentées à leur circonférence; les dents sont mucronnées: les petioles sont filiformes, plus courts que les feuilles, légèrement velues vers le sommet, ainsi que la base des feuilles à la circonférence. Les fleurs viennent par bouquets le long des tiges, à l'extrémité des petits rameaux; elles sont disposées en cime presque ombelle. Les pédoncules sont simples, glabres, cylindriques, quelquefois difurquées, le calyce est glabre, divisé à son ouverture en cinq dents épaisses, obtuses, rabattues en dehors. La corolle est blanche, grande, ouverte: les pétales sont orbiculaires, attachés au réceptacle par de courts onglets. L'ovaire est surmonté de deux stiles, & se chinge en un fruit à deux semences. Cette plant croit en France sur les montagnes dans le pays des Vosges. C'est là où elle a été découverte par le citoyen THUYLLIER, qui en a remis quelques exemplaires au citoyen LAMARCK”.

U DE CANDOLLEA (1825 : 628) je však uvedena též *C. oxyacantha* L.: „foliis obovato-cuneiformibus subintegrifidis trifidis laciniatisve glabris subnitidis, floribus corymbosis 1—3 gynis, calycibus eglandulosis acutis. ♀ in Eur. sepibus vulgaris et valde varians. *Mespilus Oxyacantha* GAERTN. (fruct. 2 t. 87)”. V synonymice u „, obtusata, foliis subrhombicis basi obtusatis indivisis aut obtuse trilobis crenatis concoloribus, floribus 1—3 gynis“ se uvádí jako synonymum též *C. oxyacanthoides* THUILL.

FRANCO (1967) se opírá ve svých nomenklatorických údajích o *C. laevigata* spíše o De Candolleův Prodrromus (DE CANDOLLE 1825) než o Poiretovu diagnosu (POIRET 1797) a popis tohoto druhu v Lamarekově Encyklopedii (LAMARCK 1797).

Je hodně pozornosti, že ani u DE CANDOLLEA (in LAMARCK et DE CANDOLLE 1805) není *C. laevigata*, případně *Mespilus laevigata* POIRET vůbec jmenována, zato však na stránce 233 pod č. 3686 je *Mespilus oxyacantha* se synonymem *Crataegus oxyacantha* L. a pod č. 3687 *Mespilus oxyacanthoides* se synonymem *Crataegus oxyacanthoides* THUILL. Fl. paris, II. I. p. 245. Tedy ani tento autor neuznává *C. laevigata*, tím méně kteříkoli jiní.

C. laevigata (POIRET) DC., jak je patrné i z posledních řádků popisu tohoto druhu, je totožný s *C. oxyacanthoides* THUILL. („Cette plant croît là, où elle a été découverte par le citoyen THUYLLIER, qui en a remis quelques exemplaires au citoyen LAMARCK“).

C. laevigata (POIRET) DC. možno hodnotit jako jeden z taxonů velkého kolektivního velmi plastického, tvary bohatého druhu *C. oxyacantha* L., rozhodně však nikoli jako rovnocenný s ním.

Sama se domnívám, že je vhodné přijmout pro náš hloh jméno *Crataegus oxyacantha* L. em. JACQ. a to z těchto důvodů: Jestliže původní Linnéovo pojetí zahrnovalo oba druhy, pak je důležité, kdo jako první rozdělil Linnéův kumulativní druh. Tím byl JACQUIN (1775), který přesně rozlišil jednopestíkový hloh od dvoupestíkového a podal nový zúžený a zpřesněný popis a dobré vyobrazení nově pojatého druhu *Crataegus oxyacantha* L. Toto nové pojetí pak pokládali za závazné další autoři a zejména WILLDENOW (1797) při přepracování Linnéových *Species plantarum* pro nové vydání.

Samozřejmě, že není bez důležitosti otázka výběru vhodného typu pro jméno *Crataegus oxyacantha* L. V Linnéově hlavním herbáři se zachovalo (SAVAGE 1945 : 88) pět položek, které by mohly mít souvislost s Linnéovým pojetím *C. oxyacantha* při publikaci tohoto jména ve *Species plantarum* v r. 1753. Aby však bylo možno vybrat jednu z nich jako lektotyp, bylo by nejprve nutné pečlivě prokázat, zda některou z nich měl Linné k dispozici při psaní *Species plantarum*. Vzhledem k tomu, že Linné (LINNAEUS 1753 : 477) cituje jako synonymum na prvním místě svůj polynom *Crataegus foliis obtusis bitrifides serratis* L. ze svého staršího díla *Hortus Cliffortianus* (LINNAEUS 1737), bylo by nutné vzít v úvahu i případnou položku ze sbírky typů vztahujících se k tomuto dílu, uložené v British Museum (*Natural History*) v Londýně. Pokud nebudou tyto studie provedeny, nelze typifikovat jméno *C. oxyacantha* položkou z některého z herbářů obsahujících Linnéovy doklady.

Závěrem lze tedy říci, že jméno *Crataegus oxyacantha* L. em. JACQ. je správné jméno pro hloh, dosud takto označovaný. Jméno nemůže být pokládáno za „nomen ambiguum“, protože nebylo doposud pro jiný hloh soustavně používáno a není tedy dnes zdrojem omylů. Při použití tohoto jména je nutno vycházet ze zúženého a zpřesněného pojetí Jacquinoва (JACQUIN 1775), který založil tradici dnešního používání tohoto jména. Materiálů v Linnéových herbářích by se mohlo použít k typifikaci tohoto jména teprve po podrobném srovnání všech dostupných položek. Jména *Crataegus oxyacanthoides* THUILL. a *C. laevigata* (POIRET) DC. jsou tedy synonyma tohoto jména.

Zusammenfassung

J. FRANCO führt in der *Flora Europaea* (1968) für *Crataegus oxyacantha* L. den Namen *Crataegus laevigata* (POIRET) DC. ein, da er die Benennung *Crataegus oxyacantha* L. als „nomen ambiguum“ betrachtet. Da aber der Name *Crataegus oxyacantha* bisher für keine andere *Crataegus*-Art

systematisch verwendet wurde und daher auch jetzt niemanden irreführen kann, wäre es nicht richtig, denselben als „nomen ambiguum“ anzusehen.

J. N. JACQUIN hat in der Flora Austriaca (1775) den Inhalt dieses Namens eingeeengt und präzisiert; in diesem Sinne wird dieser Termin nun allgemein gebraucht. Die Namen *Crataegus oxyacanthoides* THUILL. und *Crataegus laevigata* (POIRET) DC. sind daher Synonyme der Benennung *Crataegus oxyacantha* L. em. JACQ.

Erst nach eingehender Untersuchung der Linnéschen Herbarbelege dieser Art dürfte der Typus von *Crataegus oxyacantha* L. eindeutig herausgestellt werden können.

Literatura

ASCHERSON P. et P. GRAEBNER (1906—1910): Synopsis der Mitteleuropäischen Flora. Tom 6/2. — Leipzig.

BONNIER G. (1911): Flore complète portative de la France et de la Suisse. — Paris.

CANDOLLE A. P. De (1825): Prodrômus systematis naturalis regni vegetabilis. Tom 2. — Paris.

CLAPHAM A. R., T. G. TUTIN et F. E. WARBURG (1958): Flora of the British Isles. — Cambridge.

COSTE H. (1903): Flore descriptive et illustrée de la France, de la Corse et des contrées limitrophes. Tom 2. — Paris.

FRANCO J. (1967): 115. *Crataegus*. — In: V. H. HEYWOOD [Ed.], Flora Europaea. Notulae systematicae ad Floram Europaeam spectantes. — Feddes Repert., Berlin, 74, 1—2 : 25.

— (1968). 34. *Crataegus* L. — In: TUTIN T. G. et al. [ed.], Flora Europaea. Tom 2. — Cambridge.

HŘABĚTOVÁ-UHROVÁ A. (1969). Hloh (*Crataegus* L.) v Československu. — Preslia, Praha, 41, 162—182.

— (1973). Stručný přehled hlohů v ČSSR. — Zpr. Čs. Bot. Společ., Praha, 8, 115—117.

JACQUIN N. J. (1775). Florae Austriacae sive plantarum selectarum. . . Tom 3. — Vindobonae.

LAMARCK M. (1797) Encyclopédie méthodique. Botanique. Tom 4. — Paris.

— et A. P. DE CANDOLLE (1805). Flore française. Ed. 2. Tom 2/4. — Paris.

LANGE J. (1897) Revisio specierum generis *Crataegi*. — København.

LINNAEUS C. (1737). Hortus Cliffortianus. — Amstelaedami.

— (1753): Species plantarum. — Holmiae.

LOISELEUR-DESLONGCHAMPS J. L. A. (1828); Flora gallica. Ed. 2. — Lutetiae.

MUTEL A. (1830): Flore du Dauphiné. . . Ed. 1. — Grenoble et Paris.

POIRET J. L. M. (1897): Neflier-Mespilus. — In: M. LAMARCK, Encyclopédie méthodique. Botanique. Tom 4. — Paris.

ROUY G. et E. G. CAMUS (1901): Flore de France. Tom 8. — Paris.

SAVAGE S. (1945): A catalogue of the Linnean Herbarium. — London.

SCHNEIDER C. K. (1906-1912): Illustriertes Handbuch der Laubholzkunde. Tom 1. — Jena.

THUILLIER J. L. (1799): Flore des environs de Paris. — Paris.

WILLDENOW C. L. (1797): C. Linnaei Species Plantarum. — Berolini.

Došlo 11. dubna 1972

Recenzent: Z. Pouzar